

Последните официјални информации на Министерството за труд и социјална политика зборуваат за бројка од околу 700 лица кои немаат здравствено осигурување заради немање лична документација, но според невладините организации таа бројка е многу поголема.

Следните фактори влијаат на пристапот на Ромите до здравствени услуги:

Оддалеченоста на најблиската болница за 27% од Ромите изнесува два километри, а домовите на околу 12% од ромските домаќинства немаат пристап до асфалтен пат²

Пристап до чиста вода за пиење и одржување на лична хигиена, околу 10% од ромските домаќинства во земјаванемаат вода за пиење во внатрешноста на нивните домови, додека во 18% од домаќинствата немаат пристап до канализациски систем³

Лоши услови во кои живеат и ромски населби најчесто во близина на диви депонии

Недостиг на финансиски средства придонесе за неможноста за обезбедување на доволно продукти за лична хигиена

Недоволна информираност за вакцините и процесот на вакцинација.

Според истражувањето на УНДП и Светска банка процентот на Роми кои се вклучени во неформална невработеност опаднал во периодот од 2011-2017 за 26 процентни поени, достигнувајќи 38%.

Според податоците од Ревидираната програма за реформи во вработувањето и социјална политика, во просек 25% од населението работи неформално. Најчеста форма на неформално вработување кај Ромите мажи е во трговија, такси услуги, како и градежништво и земјоделство, додека кај Ромките најчестата форма на вработување е во трговијата и хигиенските услуги. Врз сезонска работа се потпираат многу ромски семејства во летниот период за време на жетварската сезона. Околу 48% од ромските семејства се корисници на социјална помош⁴.

Според податоците од социјалното мапирање од 2018, стапката на вработеност на Ромите изнесува 23%, скоро двојно помала од националниот просек, додека стапката на невработеност на Ромите е рекордно висока на 67%. Кај жените Ромки, стапката на вработеност изнесува 8%.⁵

²Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

³Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

⁴Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁵Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

За да се намали невработеноста, во рамки на оперативниот план за вработување, предвидени се мерки за работодавачите да охрабрат да вработуваат Роми или да развиваат сопствени бизниси, како и мерки за зголемување на вештините на невработените. Во просек, околу 3-4% од Ромите биле корисници на активните мерки за вработување во последните неколку години и иако апсолутниот број на корисници Роми се зголемува, релативниот удел на вкупниот број на корисници опфатени со активните мерки за вработување останува непроменет.⁶

Проекциите на извештајот на УНИЦЕФ покажуваат дека во Северна Македонија процентот на деца кои живеат во домаќинства чиј животен стандард е значително под националниот просек, е зголемен од 27.8% пред пандемијата на 32.4% по пандемијата. Ова става 19.000 деца во Северна Македонија под релативната линија на сиромаштија што е повисоко споредбено на проценката од јули 2020-16.000 деца⁷.

Реален системски проблем е и тоа што училиштата немаат систем за прибирање на податоци за социо-економскиот статус на децата Роми со што би се овозможило проценка на потребата за помош при пристап до соодветно образование.

Населбите каде што живеат Ромите во Република Северна Македонија 90% се неформални и не се опфатени со Детален Урбанистички План. Тоа со себе повлекува низа на комплексни проблеми како што се: несоодветните услови за живеење, лошата инфраструктура, немање пристап до фекална и атмосферска канализација, немање пристап до вода и електрична енергија. Ромските семејства најчесто живеат во индивидуални домови, со поголем број на членови во семејството. Во текот на пандемијата таквите семејства имаа сериозни проблеми со простор за изолација и одржување на социјална дистанца кога имаа заболени членови од семејството, одржување на соодветна хигиена и заштита.

Според Регионалниот извештај за Роми од 2017 спроведен од УНДП за земјите од Западен Балкан, состојбата во делот на инфраструктурата во Република Северна Македонија е следна:

- 10% Роми немаат пристап до вода
- 16% Роми немаат пристап до јавна канализација
- 26% Роми немаат тоалети во домот
- 7% Роми немаат пристап до електрична енергија.⁸

⁶Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁷<https://www.unicef.org/northmacedonia/press-releases/not-all-children-are-accessing-vital-services-due-covid-19-pandemic-putting-them>

⁸Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

Дополнително како значителен проблем е истакнат проблемот со легализацијата на бесправно изградените домови кај ромската заедница, кое на долг рок креира сериозни последици за животот на ромските семејства.

Според досегашните анализи и податоците од социјалното мапирање, околу 28% од Ромите ги немаат легализирано своите живеалишта поради немање на урбанистички план во општината за тие населби или поради неможност за покривање на финансиските трошоци. Дополнително, граѓаните кои поднеле барања за легализација на нивните објекти чекаат повеќе од 5 години одговор од надлежните институции за статусот на нивното барање.

Следствено, лошите услови во областа домување влијаат на пристапот на образование, здравствени услуги, вработување и други основни човекови права, кои мора да бидат достапни за секој поединец. Недостатокот на таков пристап ја прави заедницата маргинализирана, сиромашна и необразована, ограничена во сопствените населби (сегрегирани заедници).⁹

3% од ромските семејства во Северна Македонија немаат пристап до електрична енергија, додека пак 38% немаат пристап до интернет и 51% немаат компјутер.¹⁰

Вовед, профил и идентификација на ромската заедница која живее на територијата на Општина Крива Паланка

Вкупно резидентно население во Крива Паланка согласно последниот попис во 2021 изнесува 18877 жители. Од оваа бројка, вкупно 454 се жители од ромска етничка националност или во проценти вкупно 2.4% од вкупното население. Ромското население во Крива Паланка генерално е сконцентрирано во една населба наречена „Единство“ која се наоѓа на 1 км од центарот градот додека постојат и домаќинства од ромска етничка

⁹Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

¹⁰Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

заедница кои живеат и во центарот на Општина Крива Паланка. Моментално основно образование посетуваат 97 ученици, од кои 47 се машки, а 50 се женски. Додека средно училиште посетуваат 22 ученика, 11 женски и 11 машки.

Овој документ се нарекува „Заеднички акциски план на општината Крива Паланка и ромската етничка заедница“. Методот и начинот на изработка на документ е базиран на методологијата на програмата „РОМАКТЕД“ која е финансирана од Советот на Европа. Имено, овој документ е разработен врз основа на инклузивен пристап и процес кој ја вклучи ромската етничка заедница, претставници од локалната власт и претставници од Советот на Европа кои го олеснуваа процесот. Во оваа смисла, ромската етничка заедница истакна потреби/приоритети за кои има потреба да се решат додека претставниците од локалната власт ги „филтрираа“ потребите во насока на она што е изводливо од финансиски и контекстуален аспект на општината.

Документот содржи повеќе активности кои ги опишуваат потребите на ромското население во општина Крива Паланка во областа на Урбанизам, домување основни услуги, борба против дискриминација на Ромите образованието, домувањето и вработувањето. Овие потреби се дефинирани преку опис, очекувани резултати, надлежни институции за имплементирање на активностите, временска рамка, буџетска проценка, извори на финансирање, индикатори и извори на индикатори. Ваквиот метод на опис на активностите е во насока на подобро сфаќање на контекстот на проблемот и следење на имплементирање на активностите. Воглавно, граѓаните од ромската етничка заедница се соочуваат со предизвици поврзани со неасфалтирани патишта, недостиг на простор за гробни места, недостиг на контејнери за смет и потреба од чистење на депонии кои се креирани поради недоволно ажурно чистење од страна на надлежното претпријатие. Во насока на ова може да се заклучи дека ваквите потреби не изискуваат голем буџетски товар врз општинскиот буџет, а истовремено, нивното решавање ќе значи особено зголемување на квалитетот на живот на ромската етничка заедница.

Делувањето на локално ниво е од клучно значење за ефикасно спроведување на политиките и програмите за вклучување на Ромите. Ова е нивото каде исклучувањето е највидливо и каде се потребни практични чекори за вклучување. Главен предизвик за ефикасно спроведување на политиките за инклузија на Ромите на европско и национално ниво е големата разлика во разбирањето, капацитетите и политичката посветеност на општинско ниво.

Со цел успешно вклучување на политиките за инклузија на Ромите во локалната агенда и буџети, од најголема важност е локалната администрација и институциите да го зголемат својот ангажман и посветеност и понатаму да ги развиваат своите капацитети.

Сепак, практикувањето на доброто управување и локалната демократија, исто така, ќе зависат и од инвестицијата во капацитетот на ранливите ромски заедници за да бидат активни учесници и рамноправни партнери во процесот, а не пасивни приматели и цел на патерналистички интервенции кои можат да ја потврдат нивната зависност и исклученост.

Важни податоци за Општината:

Вкупен број на Роми жители на општината	Населби во кои живеат Ромите	Вработени Роми по институции	Број на деца Роми вклучени во градинки за последна учебна година 2021/2022		Број на деца Роми запишани во основно училиште во последна учебна година 2021/2022		Број на деца Роми запишани во средни училишта во последна учебна година 2021/2022	
454	„Единство“	2	Вкупно 15		97		Вкупно 22	
			Машки	Женски	Машки	Женски	Машки	Женски
			/	/	/	/	/	/

	Вкупен број на членови	Вкупен број на членови		Вкупен број на млади
		Мажи	Жени	
Членови на Акциска Група на заедница	4	1	3	4
Членови на Институционална работна група	10	1	9	/

Членови на Општинска Работна група	6	2	4	4
---------------------------------------	---	---	---	---

Во рамките на процесот на изработка на локалниот акциски план на општина Крива Паланка и ромската заедница, локалната акциска група ги дефинираше и ги утврди проблемите кои се клучни и врз кои се темели развојот на ромската заедница во општина Крива Паланка. При утврдувањето на проблемите, особено се водеше сметка за потребите на граѓаните, но и за потенцијалот со којшто се располага општината. Во процесот, се рефлектираше мислењето на граѓаните, при што се дефинираа следниве стратешки области, за кои се утврдија планираните цели и очекувани резултати, и тоа:

- Урбанизам, домување основни услуги
- Борба против дискриминација на Ромите
- Образование
- Вработување
- Здравство

Планирани цели и резултати на локалниот акциски план (ЛАП)

Урбанизам, домување, основни услуги

Бр.	Мерки/Активности	Очекувани резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка(од - до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1.	Чистење на гробиштата во населбата „Единство“	Чистење на ѓубрето и израснатите тревы во гробиштата и креирано долгорочно одржување за одржување на чистотата	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка и ЈКП „Комуналец“	01.01.2023 – 01.06.2024	120.000,00 денари	Општина Крива Паланка	Број на метри кубни исчистен смет/отпад	Извештај од надзор, слики
2.	Реновирање на игралиштето во ромското маало	Овозможување на рекреативен простор за развој на спортската култура кај ромската заедница	Интегриран план за локален развој	Општина Крива Паланка, Сектор урбанизам	01.01.2023 – 01.06.2024	620.000,00 денари	Општина Крива Паланка	Склучен договор со фирма која ќе ја спроведе активностата	Слики од игралиштето (пред/потоа)
3.	Обезбедување на приклучок до питка и квалитетна вода за најмалку 5 социјално загрозувани семејства од ромската заедница со цел да им се овозможат соодветни санитарни и хигиенски услови како основен предуслов за заштита од КОВИД 19 и други заразни заболувања	-Листа на идентификувани семејства - Приклучени семејства на водоводна мрежа	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка и ЈКП „Комуналец“	01.01.2023 – 01.06.2026	100.000,00 денари	Во рамките на постоечката програма и буџет на ЈКП/Донации	Број на приклучени социјално загрозувани семејства на водоводна мрежа	Решение за приклучок Извештај за приклучени семејства на водоводна мрежа
4.	Обезбедување на приклучок до фекална канализација на најмалку 5 социјално загрозувани семејства од ромската заедница со цел да им се овозможат соодветни санитарни и хигиенски услови	- Листа на идентификувани семејства - Приклучени семејствата на главна фекална мрежа	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка и ЈКП „Комуналец“	01.01.2023 – 01.06.2026	120.000,00 денари	Во рамките на постоечката програма и буџет на ЈКП/Донации	Број на приклучени социјално загрозувани семејства на фекална мрежа	-Решение за приклучок -Извештај за приклучени семејства на водоводна мрежа

Борба против дискриминација на Ромите

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Учество во национална кампања за осуда на праксите за забрана на пристап на Ромите во јавни објекти/локали (базен, ресторан, кафе бар, итн.)	Подобрување на услови за живот и слободно движење на Ромите до сите јавни објекти/локали	Национална Стратегија за Роми 2022-2030	Општина Крива Паланка	01.01.2023-01.06.2026 година	80.000,00 денари	Во рамки на постоечка програма на Општината Влада на Р.Северна Македонија	Слобода за движење на Ромите во сите јавни објекти/локали	Извештаи на Општина Крива Паланка (периодични) Извештаи од реализирани активности

Co-funded
by the European Union

COUNCIL OF EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe

Образование

Бр.	Мерка/Активност	Очекувани резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка(од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1.	Комплетирање на четврти степен формално средно образование кај 3 возрасни Роми и нивно вработување во локални фирми	-Вклучени возрасни Роми во програмата за дообразование -Доделени дипломи за комплетирано средно образование -Решение/договор за вработување на возрасни Роми	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка и средните училишта	01.01.2023 – 01.06.2026	120.000 денари	РОМАКТЕД Програма	-3 возрасни Роми со завршено средно образование од кои 1 да жена - Вработени 3 возрасни Роми од кои 1 да биде жена	Извештај од АВСРМ
2.	Спроведување на турска настава за најслабите 30 ученици Роми кои се вклучени во 2, 3 и 4 одделение во основно образование, кои покажуваат низок образовен успех како последица од КОВИД 19	-Јавен повик за ангажирање на турси -Листа на идентификувани ученици со слаб успех - Број на реализирани турски настани	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка и основните училишта	01.01.2023 – 01.06.2026	275,940,00 денари	РОМАКТЕД Програма	- Број на вклучени деца во турската настава од кои 50% да бидат девојчиња - Ангажирани 5 турси за спроведување на турската настава - Број на реализирани турски часови	Список за присуство, слики од обука

Вработување

Бр.	Мерки/Активности	Очекувани резултати	Врски со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1.	Организирање на информативни и консултативни средби со млади и возрасни невработени Роми со локални работодавачи/бизниси агенција за вработување за информирање за можностите за вработување на локално ниво како и потребни квалификации за да можат соодветно да се вработат во постоечките бизниси и стопанство на локално ниво	- организирани средби со Роми со работодавачите изготвена листа на фирми вклучени во процесот - развиена дата база на заинтересирани млади и возрасни Роми за нивно вработување	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општината, работодавачи и бизнис компании и Ромски НВОи	01.01.2023 – 01.06.2026	185.000,00 денари	Донации	- Број на реализирани средби - Број на присутни млади и возрасни Роми од кои 50% да бидат жени - Број на фирми заинтересирани за да го поддржат вработување на Ромите на локално ниво	- Листи на присутни - Записници од средби - Слики од средби
2.	Вработување на 5 млади и возрасни невработени Роми во приватни компании на локално ниво на најмалку една година	- Вработени 5 млади и возрасни Роми	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општината и Центарот за вработување	01.01.2023 – 01.06.2026	1.500.000,00 денари	Донации	- Број на вработени лица од кои соодветен % да бидат жени	- Договори за вработување лица заедница на најмалку една година
3.	Организирање на тренинзи за 120 млади Роми за јакнење на нивните вештини за активно барање на работа (ЦВ, интервју, мотивациско писмо) и да бидат поконкурентни на пазарот на трудот	-Листа на идентификувани млади Роми - Спроведени тренинзи млади Роми на локално ниво -Најмалку 70% од учесниците ги зголемиле нивните вештини и знаења за активно барање на работа	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Крива Паланка	01.01.2023 – 01.06.2026	150.000,00 денари	Донации	- Број на идентификувани млади - Број на вклучени млади - Број на реализирани тренинзи - Број на учесници кои го подобриле нивните вештини и знаење - Број на вклучени жени во програмата (минимум 50%)	- Листи на присутни - Записници од средби - Слики

Здравство

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Обезбедување на редовни бесплатни прегледи за социјално загрозуени Роми, пружање на соодветна здравствена заштита	- Идентификувани социјално загрозуени семејства - Спроведени редовни бесплатни прегледи - Најмалку 80% од семејствата добиле навремена превентивна заштита и советување	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општината и Здравствени од дом	01.01.2023 – 01.06.2026	92.000,00 денари	Во рамки на постоечки програми на Министерство за здравство за обезбедување на бесплатни прегледи/Донации	Број на посетени семејства -Број на спроведени бесплатни прегледи -Број на семејства кои добиле соодветна навремена превентивна заштита -Број на жени кои добиле соодветен преглед	Извештај од здравствен дом и општината -Листа на посетени семејства -Слики од посетите
2	Организирање на информативни кампањи и средби со ромската заедница за подигнување на свеста за важноста од вакцинирање од вирусот КОВИД 19 како и спроведување на редовни прегледи и одржување на сопственото здравје	- Организиран информативни средби со заедницата на локално ниво - Спроведени теренски посети во ромските населби	Национална Стратегија за Роми 2022-2030	Општина, Здравствен дом	01.01.2023 – 01.06.2026	74.000,00 денари	Во рамки на постоечка програма на Министерство за здравство/Донации	- Број на реализирани информативни средби - Број на присутни на средбите - Зголемен број на вакцинирани од КОВИД 19	-Записници -Листи на присутни -Слики

Co-funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1.	Изготвување на стратегија и акциски план за општината за раководење со ризици и природни непогоди за ранливи групи со цел овозможување на стратешки систем за менаџирање на евентуални слични ситуации како КОВИД 19 и ублажување на последиците кон загрозените групи на граѓани како што се Ромите	-Организирање на консултативни средби на општинско ниво -Формирање на работна група за развивање на стратегија -Развиена стратегијс и акциски план за раководење со ризици	Национална Стратегија за Роми 2022-2030 РОМАКТЕД	Општина Крива Паланка	01.01.2023-01.06.2026 година	189.000 ,00 денари	РОМАКТЕД	Усвоен план за ризик за ранливи групи на локално ниво во случај на криза	Усвојување на планот на Совет

Co-funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe

Овој документ е подготвен во рамките на Проект на УСАИД за инклузија на Ромите имплементиран од Институт за истражување и анализа на политики – Ромалитико со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација им припаѓаат на авторите и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за меѓународен развој или на Владата на Соединетите Американски држави

Овој документ и дел од активностите утврдени во истиот се изработени согласно меморандумот за разбирање (МзР) потпишан помеѓу Советот на Европа, Министерството за труд и социјална политика и Општина Крива Паланка во рамките на имплементацијата на програмата ROMACTED Фаза II, заедничка иницијатива на Европската комисија (DG NEAR) и Советот на Европа, спроведувана во Западен Балкан и Турција, 2021-2024 година. Тука споделените гледишта не треба да се смета дека се официјално мислење на Европската унија и Советот на Европа

Co-funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe